

UDK: 27-555-742-266
Pregledni rad
Primljeno: siječanj 2017.

Klara ČAVAR
Sveučilište u Zadru - Teološko-katehetski odjel
kcavar@unizd.hr

NEDOSTATAK VJERE I ŽENIDBENA PRIVOLA

Sažetak

Članak se bavi problematikom vezanom uz odnos osobne vjere i valjanog slavljenja sakramenta ženidbe. S obzirom na tradicionalni nauk o neodvojivosti ženidbenog ugovora i sakramenta pokušalo se pojasniti važnost vjere i ispravne nakane, odnosno prikazati različite stavove vezane uz pitanje kakvu je nakanu potrebno imati za valjano slavljenje sakramenta ženidbe. Kroz različite crkvene dokumente pokušalo se dati uvid u problematiku vezanu uz odnos osobne vjere, ispravne nakane i valjanog slavljenja sakramenta ženidbe. Osim dokumenata Međunarodne teološke komisije i Biskupske sinode iz 1980. prikazan je stav iznijet u pobudnici *Familiaris consortio* Ivana Pavla II. Prikazana je i tendencija prakse Rimske rote o isključenju sakramentalnosti kao autonomnom poglavlju ništavnosti ženidbe. Naglasak je stavljen na presude koje isključenje sakramentalnosti, uzrokovano pomanjkanjem vjere kod stranaka, promatraju kao autonomno poglavlje ništavnosti ženidbe. U članku je obrađen i br. 48 *Relatio Synodi* u kojem se na izravan način ističe važnost uloge vjere zaručnika za valjano slavljenje sakramenta ženidbe. Na koncu su obrađeni nagovori djelatnicima Rimske rote od 2013. do 2017. u kojima papa Benedikt XVI. i papa Franjo iznose stavove o odnosu vjere zaručnika i valjane ženidbene privole.

Ključne riječi: ženidba, privola, sakrament, ugovor, osobna vjera, ispravna nakana, pravna praksa.

1. Temeljne pretpostavke

Ženidba se u kanonskom pravu označuje kao zajednica svega života (*totius vitae consortium*), po svojoj naravi usmjerena k dobrom ženidbenih drugova te k rađanju i odgajanju potomstva, koja se uspostavlja između muškarca i žene ženidbenim savezom (*matrimoniale foedus*), odnosno privolom ili ženidbenim ugovorom (kan. 1057, §1). Ženidbeni savez odnosno ženidbena privola je „causa efficiente“ zajednice svega života, ženidbenog veza kojim se muškarac i žena

sjedinjuju i postaju „jedno tijelo“ (*una caro*). Bračna zajednica se bitno razlikuje od drugih zajednica koje mogu povezivati dvije osobe, počiva na različitosti spolova i na njihovoj fizičkoj i psihičkoj komplementarnosti.¹ Ta zajednica ima svoja bitna svojstva i svrhe bez kojih, bračna zajednica zbog same naravi stvari, ne može postojati (kan. 1056).

1.1. *Ženidba nastaje privolom*

Sklapanje ženidbe ima ugovorni karakter. Za ostvarenje ugovora potrebno je da ga sklapaju osobe pravno, fizički i psihički sposobne. S obzirom na to da se radi o pravnom ugovoru, bilo je potrebno kanonski utvrditi točan trenutak sklapanja ženidbe, odnosno nastajanja ženidbe. Iako su kroz povijest kod različitih naroda postojale lokalne tradicije i običaji glede trenutka nastajanja ženidbe,² kanonsko pravo preuzima načelo iz rimskog prava „consensus facit matrimonium“, ženidba nastaje privolom, odnosno privola čini ženidbu. Načelo da ženidbu čini privola prihvatilo je i crkveno pravo: „Matrimonium facit partium consensus [...] qui nulla humana potestate suppleri valet“, odnosno, samo stranke svojom valjanom privolom mogu uspostaviti bračni savez. Pojam privole zakonodavac je još preciznije definirao kao „čin volje kojim muška osoba i ženska osoba neopozivim savezom sebe uzajamno predaju i primaju da uspostave ženidbu“ (kan. 1057, §2). Privola je tvorni uzrok ženidbe, neopoziv savez ili ugovor koji, jednom valjano uspostavljen, daje život ženidbi jednom zauvijek.

1.2. *Ženidba kao sakrament*

Crkva je oduvijek promatrala ženidbu kao naravni bračni savez koji je među krštenima i sakrament. Postojanje tih dviju svojstvenosti, naravne i nadnaravne, u oblikovanju jedine ženidbene stvarnosti, implicira kompleksan odnos između različitih elemenata koje pretpostavljaju obje sfere iste ženidbene stvarnosti: privola - ugovor; nakana - ženidbena (sakramentalna) vjera.

Ženidba definirana naravnim pojmovima, bilo kao konstitutivni čin (*matrimonium in fieri*), bilo kao životni stalež (*matrimonium in facto esse*), ista je ženidba koju je: „Krist Gospodin uzdigao među krštenima na dostojanstvo sakramenta“ (kan. 1055, §1). Uzdizanje na razinu sakramenta, prema jedinstvenom prihvaćanju teologa, pretpostavlja ontološku istovjetnost između saveza i sakramenta kada se radi o ženidbi među krštenima. Naravna stvarnost

¹ Usp.: Velimir BLAŽEVIĆ, *Ženidbeno pravo Katoličke crkve* (Zagreb: 2004.), 27.

² Usp.: Antonio MIRALLES, *Il matrimonio, teologia e vita* (Milano: 1996.), 41-51.

ženidbenog saveza uzdignuta je u nadnaravni red, u djelotvorni znak milosti. Zakonodavac jasno potvrđuje načelo neodvojivosti saveza i sakramenta: „Stoga među krštenima ne može biti valjanog ženidbenog ugovora koji samim time ne bi bio sakrament“ (kan. 1055, §2). Drugim riječima, sakramentalnost nije nešto izvanjsko ženidbenom ugovoru, nešto pridodano, nego je nužan element za postojanje valjane ženidbe među dvoje krštenih. Kad dvoje krštenih sklapaju valjanu ženidbu, ta je stvarnost u isto vrijeme i sakrament iz razloga što se radi o valjanoj ženidbi među krštenima. U kanonskom području ženidba se smješta prvenstveno na područje naravnog prava kao konstitutivnog temelja za sudjelovanje u sakramentalnom redu ženidbenog saveza među krštenima. Odnosno, samo valjana ženidba prema naravnom pravu može biti sakrament kad se radi o krštenim strankama. U biti, ista bitna svojstva koja su vlastita ženidbi kao naravnom savezu „u kršćanskoj ženidbi zadobivaju posebnu čvrstoću“ (kan. 1056). Vidljivo je kako ne postoje obveze izričito i formalno povezane sa sakramentalnim dostojanstvom, koje već nisu uključene u privolu kao nužne i dostatne za valjanu naravnu ženidbu.³

2. Tradicionalni nauk o nerazdvojivosti ženidbenog ugovora i sakramenta

Kad govorimo o ženidbi među krštenim osobama, načelo „nerazdvojivosti“ između ženidbenog ugovora i sakramenta javlja se kao nezaobilazno pitanje. Ta problematika, a na poseban način pitanje je li krštenim osobama moguće ostvariti ženidbeni ugovor, a da taj ugovor ujedno ne bude i sakrament, kroz povijest je bila tema mnogih rasprava. To pitanje izravno je bilo prisutno u raspravi o sakramentalnosti ženidbe koja je sklopljena između nijemih osoba i između odsutnih osoba, odnosno prilikom sklapanja braka preko zastupnika. Raspravljalo se, naime, je li kod takvih ženidbi došlo do ostvarenja sakramenta, dok se ostvarenje ugovora nije dovodilo u pitanje.⁴ Kroz povijest neki su teolozi smatrali da bi se u slučaju

³ Usp.: Giacomo BERTOLINI, „Fede, intenzione sacramentale e dimensione naturale del matrimonio“, *Il Diritto Ecclesiastico* 112 (2001.), 1436.

⁴ Usp.: Eugenio CORECCO, „Il sacerdote ministro del matrimonio? Analisi del problema in relazione alla dottrina della inseparabilità tra contratto e sacramento, nei lavori preparatori del Concilio Vaticano I“, *La Scuola Cattolica* 98 (1970.), 352-353; Renzo GERARDI, „I problemi della determinazione della struttura ileomorfa e del ministro nel sacramento del matrimonio“, *Lateranum* 54 (1988.), 299; Gustave LECLERC, „De consensu matrimoniali sub aspectu theologico, Pontificia commissio codici iuris canonici recognoscendo“, *Acta Conventus Internationalis Canonistarum* (Città del Vaticano: 1970.), 490.

slavljenja ženidbe među odsutnima dogodio samo ugovor, ali ne i sakrament, dok je jedan dio teologa sakramentalnu formu vidio u svećeničkom blagoslovu i smatrao da, ako bi nedostajao taj blagoslov, ženidbeni bi ugovor bio valjan, ali ne bi bio sakrament.⁵

Zakonodavac ne ostavlja sumnje što se tiče odnosa ženidbenog ugovora i sakramenta. Kanonske odredbe temelje odnos na načelu identičnosti između valjanog ugovora i sakramenta i tako kanoniziraju tezu Roberta Belarmina (1542.-1621.) i Tomasa Sanchéza (1266.-1308.) o uzdizanju ženidbenog saveza (ugovora) među krštenima na dostojanstvo sakramenta. Taj nauk, kako je poznato, bio je potreban kako bi se neutralizirala teza Duns Scotta koji je smatrao da se pri ženidbi između nijemih osoba valjanost ženidbenog ugovora ne može negirati, međutim, može se negirati sakramentalnost i dolazi do zaključka da je sakrament *aliquid additum, aliquid quod Deus „annexit contractui matrimoniali“*.⁶ Belarmino, začetnik načela „uzdizanja“, inspirirajući se na skolastičkom pravilu *gratia perficit non destruit naturam*, navodi zašto kod ženidbe, za razliku od drugih sakramenata, materija, forma i djelitelji ostaju isti kao i kod naravnog ženidbenog ugovora. Drugim riječima, sakrament kao milost nije nešto pridodano „*ab extrinseco*“ ugovoru, nego je usavršenje i upotpunjenje istog.⁷

Učiteljstvo je uvijek jasno govorilo u korist nerazdvojitosti ženidbenog ugovora i sakramenta. Tako Pio IX. u svojem naučavanju zastupa načelo „nerazdvojitosti“ i potvrđuje kako je ženidbeni ugovor među krštenima uvijek sakrament, i stoga ako bi se isključio sakrament iz ženidbenog ugovora, bio bi ništavan i sam ugovor.⁸ Također i papa Lav XIII. u nekoliko dokumenata,⁹ od kojih najočitije u enciklici *Arcanum divine sapientie*, potvrđuje ne samo da su ugovor i sakrament nerazdvojitivi nego i da postoji apsolutna istovjetnost među njima. Godine 1910. očitovala se i Rimska rota, smatrajući da se nauka o istovjetnosti ugovora i sakramenta treba držati kao „*proxima fidei*“.¹⁰ Sva prethodna

⁵ Melchior CANO je zastupao tu teoriju, odnosno mišljenje da je bitni element za ostvarenje sakramentalnosti nužna forma koja bi bila identična s blagoslovom svećenika koji bi bio ujedno i djelitelj sakramenta.

⁶ Usp.: Tomas RINCON-PERÉZ, *El matrimonio cristiano: sacramento dela creación y de la redención* (Pamplona: 2008.), 128.

⁷ Eugenio CORECCO, „L'inseparabilità tra contratto matrimoniale e sacramento, alla luce del principio scolastico »*Gratia perficit, non destruit naturam*«, *Ius et comunio. Scritti di diritto canonico* (Casale Monferrato: 1997.), 457.

⁸ PIO IX., „*Sillabo di errori*“ (a. 1864.), *CIC Fontes*, II. br. 543, 1000-1009.

⁹ LEONE XIII., *Lettera Ci siamo* (1. VI. 1879.), *CIC Fontes*, III, br. 577, 132-135; Enciclica *Arcanum* (10. II. 1880.), *CIC Fontes*, III, br. 580, 153-167; *Lettera II divisamento* (8. II. 1893.), *CIC Fontes*, III, br. 617, 393-398.

¹⁰ *Acta Apostolicae Sedis* 2 (1910.), 933.

tradicija biva sadržana u kan. 1012 Zakonika kanonskog prava iz 1917. godine koji u §1 izriče da je ženidbeni savez među krštenima uzdignut na dostojanstvo sakramenta i u §2 određuje stoga da „inter baptizatos nequit matrimonialis contractus validus consistere, quin sit eo ipso sacramentum“.¹¹

Rasprava o načelu „nerazdvojitosti“ ponovno je postala aktualna nakon II. vatikanskog sabora, i to u perspektivi nove situacije, odnosno pojave krštenih koji ne vjeruju. Toj problematici pristupilo se nadasve s pastoralnog i teološkog vidika, a ponovno biva prisutna i u dokumentima učiteljstva, dokumentima biskupskih konferencija, kao i u raspravama teologa i pravnika. Autori su u pogledu problema vezanog uz ženidbu krštenih koji ne vjeruju podijeljeni u dva suprotna tabora: jedni brane načelo nerazdvojitosti, dok se drugi opredjeljuju za razdvojitost ugovora i sakramenta kako bi se lakše došlo do rješavanja pastoralnih problema. Autori koji se opredjeljuju za razdvojitost između ugovora i sakramenta ne predstavljaju jednu jedinstvenu liniju i njihovo stajalište često nije utemeljeno jer se zasniva samo na različitim sumnjama i rezerviranosti spram tradicionalnog učenja o načelu nerazdvojitosti.¹² Često ti autori ne temelje svoje stajalište na doktrinarnim osnovama samog načela nerazdvojitosti, nego samo na posljedicama koje iz njega proizlaze u odnosu na situaciju krštenih koji ne vjeruju, polazeći često u svojim razmišljanjima od odnosa vjere i sakramenta ženidbe. Naime, neki od njih drže da odnos između ženidbenog ugovora i sakramenta nije riješeno pitanje jer ne postoji o tome dogmatska definicija, stoga je apsolutna nerazdvojitost ugovora i sakramenta teško spojiva s pastoralnim orijentacijama.¹³ Kada se kaže da krštenje snagom svojega posvećenja ima duboke posljedice na cijeli kršćanski život subjekta, što smatraju neki od ovih autora, u stvarnosti se gotovo posve depersonalizira milost i sakrament biva viđen kao nešto odviše „automatsko“, nešto što ne bi vodilo računa o nakani subjekta. Za njih je neprihvatljivo stajalište da sakramentalnost ne ovisi o vjeri i nakani subjekata, odnosno zaručnika.

Autori koji zastupaju načelo „nerazdvojitosti“ polaze od stajališta da krštenje čovjeka čini novim stvorenjem, utiskuje neizbrisivi karakter i stoga daje mogućnost, odnosno sposobnost za primanje drugih sakramenata. Dakle, naravna stvarnost, naravni ženidbeni ugovor biva

¹¹ Ista formulacija zadržana je i u aktualnom Zakoniku kanonskog prava, kan. 1055, §2.

¹² Usp.: Denis BAUDOT, *L'inséparabilité entre le contrat et le sacrement de mariage* (Roma: 1987.), 260.

¹³ Usp.: Julio MANZARES, „Habitudo matrimonium baptizatorum inter et sacramentum: omne matrimonium duorum baptizatorum estne necessario sacramentum?“, *Periodica de re morali canonica liturgica* 67 (1978.), 35-71.

sakrament snagom krštenja supružnika.¹⁴ Također i papa Ivan Pavao II. u pobudnici *Familiaris Consortio* ističe: „Krštenjem su muž i žena konačno ucijepljeni u novi i vječni savez, u zaručnički savez Krista s Crkvom. Upravo zbog toga nerazorivog ucjepljenja, prisna zajednica bračnoga života i ljubavi koju je Stvoritelj zasnovao, uzdignuta je i uznesena u zaručničku ljubav Krista, podržavana i obogaćivana njegovom otkupiteljskom silom“.¹⁵ Valjana ženidba među krštenima je naravni savez koji je Krist uzdignuo na dostojanstvo sakramenta. Stranke, samo ako su krštene, mogu realizirati ovaj savez koji je stvarni sakrament jedinstva Krista i Crkve. Ističe se kako za ostvarenje sakramenta nije nužna samo ženidbena privola nego i činjenica da su tu privolu izrekle krštene osobe. Dakle, nužni elementi za sakrament ženidbe, prema tim autorima bili bi krštenje i ženidbena privola.

Vidljivo je da objektivno postojanje sakramenta ne ovisi o subjektivnoj vjeri budućih supružnika. Dakle, da bi se valjano podijelio sakrament ženidbe krštenoj osobi, po sebi ne bi bile nužne ni osobna vjera ni izričita nakana za primanje sakramenta, dovoljno bi bilo da krštena osoba hoće stvarno sklopiti pravu, jednu i nerazrješivu ženidbu.¹⁶ Nužna je, naime, nakana za sklapanje ženidbe, međutim ta nakana ne može se poistovjećivati s vjerom stranaka. Vjera doista ima veliku važnost za plodnost sakramenta, ali većina crkvenih pravnika koji zastupaju načelo „nerazdvojjivosti“ drži da tko se nastoji zaista vjenčati, *ipso facto* ima potpunu i nužnu nakanu za tvorbu sakramenta - budući da to nije ništa drugo doli isti naravni ženidbeni savez uzdignut na dostojanstvo sakramenta.¹⁷ Možemo potvrditi da učiteljstvo, kako koncilsko tako i postkoncilsko, bar zasad drži jasnim načelo „nerazdvojjivosti“, što svjedoči i kan. 1055, §2 novog Zakonika.

Iako je uzrok mnogih rasprava, načelo „nerazdvojjivosti“ drži

14 „[...] držim potrebnim istaknuti da je sakrament ona ista stvarnost naravne ženidbe [...] ona je sakrament ako se radi o dvoje krštenih“ (Zenon GROCHOLEWSKI, „Fondamenti teologici del matrimonio nel diritto canonico“, *Ephemerides iuris canonici* 46 (1990.), 342.

15 IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio* br. 13 (Zagreb:KS, 1981.).

16 Usp.: Cormac BURKE, „La sacramentalità del matrimonio: riflessioni canoniche“, *Sacramentalità e validità del matrimonio nella giurisprudenza del Tribunale della Rota Romana*, Studi giuridici 36 (Città del Vaticano: 1995.), 142; Urbano NAVARRETE, „Matrimonio cristiano e sacramento“, *Amore e stabilità nel matrimonio* (Roma: 1976.), 66; Eugenio CORECCO, „Il nesso fra contratto e sacramento nel matrimonio“, *Chiesa per il mondo* (Bologna: 1974.), 75-76; Renzo GERARDI, „I problemi della determinazione della struttura ileomorfica e del ministro nel sacramento del matrimonio“, *Lateranum* 54 (1988.), 316-317.

17 Urbano NAVARRETE, „Matrimonio cristiano e sacramento“, *Amore e stabilità nel matrimonio* (Roma: 1976.), 72.

se sigurnim naukom koji treba slijediti. Međutim, taj nauk se ne drži nepromjenljivim te je otvoren teološkom istraživanju.¹⁸ Naravno, moramo istaknuti da današnje prilike i sve češća pojava krštenih koji ne vjeruju, odnosno sve veće teškoće na pastoralnom području, ne idu u prilog tom načelu.

3. Odnos vjere i sakramenta ženidbe u nekim crkvenim dokumentima

U godinama nakon II. vatikanskog sabora sve je više bilo prisutno zanimanje za odnos vjere, odnosno njezina pomanjkanja i sakramenta ženidbe u kontekstu suvremenog društvenog ozračja koje je bilo sve manje kršćansko. Kao poseban problem nameće se pitanje zaručnika koji žele sklopiti ženidbu u crkvi prvenstveno zbog društvenih i estetskih motiva a bez minimalnog vjerskog interesa. Evidentno je da su u suvremenom društvu kršćanske i ljudske vrijednosti često zasjenjene od nekršćanskih elemenata, ili čak i protukršćanskih, koji mogu kompromitirati poimanje ženidbe i volju kojom se izražava istinski ženidbeni pristanak, darovati se u neopozivoj i plodnoj ljubavi. U takvu ambijentu, koji više nije homogeno kršćanski, postavlja se pitanje: Imaju li krštene osobe koje ne vjeruju ispravnu ženidbenu nakanu i može li se slaviti sakrament ženidbe bez vjere?¹⁹

Spomenutom problematikom bavila se Međunarodna teološka komisija sa „Šesnaest teza o sakramentu ženidbe“ i dokumentom „Prijedlozi o nekim doktrinarnim pitanjima vezanim uz kršćansku ženidbu“,²⁰ Biskupska sinoda iz 1980., sa svojim „Popisom prijedloga“,²¹ te pobudnica Ivana Pavla II. *Familiaris consortio*. Potrebno je naglasiti da su ti dokumenti više teološkog i pastoralnog karaktera, a samo dijelom pravnog. Međutim, važno je prikazati njihov sadržaj kako bi se imao uvid u problematiku i rješenja vezana uz pitanje odnosa osobne vjere, ispravne nakane i valjanog slavljenja sakramenta ženidbe.

¹⁸ *Communicatione* 15 (1983.) 222.

¹⁹ Usp.: Denis BAUDOT, *L'inséparabilité entre le contrat et le sacrement de mariage* (Roma: 1987.); Miguel ORTIZ, *Sacramento y forma del matrimonio. El matrimonio canónico celebrado en forma no ordinaria* (Pamplona: 1995.).

²⁰ COMMISSIONE TEOLOGICA INTERNAZIONALE, „Sedici tesi sul sacramento del matrimonio“, *Enchiridion Vaticanum* VI, 463-478; „Proposizioni su alcune questioni dottrinali riguardanti il matrimonio“, *Enchiridion Vaticanum* VI, 479-510.

²¹ SINODO DEI VESCOVI 1980, „Elenco delle proposizioni“, *Enchiridion Vaticanum* VII, 695-829.

3.1. Međunarodna teološka komisija

Međunarodna teološka komisija potvrđuje tradicionalni nauk o nerazdvojjivosti ženidbenog ugovora i sakramenta: „Inter duos baptizatos non existit matrimonium naturale a sacramento separatum, sed tantum matrimonium naturale ad dignitatem sacramenti evectum“.²² Dakle, svaka ženidba među krštenima, ako je valjana, nužno je sakrament. U tekstovima se ističe kako sakrament ženidbe prenosi milost kao i svi drugi sakramenti, a vjera je pretpostavljena kao „causa dispositiva“ za plodan učinak sakramenta. Međutim, valjanost sakramenta nužno ne uključuje njegovu plodnost. Iz nekih tekstova²³ Međunarodne teološke komisije može se zaključiti da je minimalni uvjet potreban za valjanost sakramenta ženidbe nakana „činiti što čine Krist i Crkva“. Istaknuto je kako se ne može miješati nakana s osobnom vjerom stranaka, međutim potpuni izostanak vjere, iako nije ona ta koja čini sakramentalnost ženidbe, mogao bi izazvati opravdanu sumnju o postojanju ispravne nakane potrebne za valjano slavljenje sakramenta ženidbe.²⁴ Proučavajući dokumente Komisije, dolazimo do zaključka da na neki način ističe presudnu važnost osobne vjere za sakramentalnu ženidbu, gdje je valjanost određena krštenjem i živom vjerom jer o njoj ovisi postojanje ispravne nakane „činiti što čini Crkva“ kad slavi sakrament. Odnosno, možemo zaključiti kako se drži da ispravna nakana nastaje i hrani se živom vjerom, stoga bi potpuni izostanak vjere izazvao pomanjkanje potrebne nakane. Stav Komisije čini se prilično nejasnim jer, iako se ističe neovisnost sakramenta ženidbe o osobnoj vjeri, u isto vrijeme tu se istu vjeru drži potrebnim elementom za postojanje sakramentalne nakane. Dakle, za valjanu sakramentalnu ženidbu, uz nakanu da se očituje privola od krštenih stranaka, još bi se tražila nakana „činiti što čini Crkva“ ili nakana koja nastaje iz vjere. Pojednostavljeno rečeno, Komisija drži da od osobne žive vjere na neki način nastaje ispravna sakramentalna nakana koja je potrebna za valjano slavljenje sakramenta ženidbe, odnosno ne može biti valjanog sakramenta ženidbe gdje nema ispravne nakane, a ne može biti ispravne nakane tamo gdje nema žive vjere. Možemo zaključiti da Komisija ipak smatra da je osobna vjera barem indirektno potrebna za valjanost sakramenta ženidbe. Neki kanonisti ne dijele

²² „Propositiones“, br. 3.5, 224.

²³ „Propositiones“, br. 2.3, 492.

²⁴ Philippe DELHAYE, „Proposizioni sulla dottrina del matrimonio cristiano. Commissione Teologica Internazionale“, *La Civiltà Cattolica* 129 (1978.) III, 511.

to mišljenje i ističu kako nije specifična nakana da se realizira obred Crkve ono što čini ženidbu sakramentom, nego nakana da se očituje valjana ženidbena privola.²⁵

3.2. Biskupska sinoda 1980.

Problemikom o odnosu vjere i sakramenta ženidbe koju je započela Međunarodna teološka komisija nastavila se baviti Biskupska sinoda 1980. Sinoda je predstavila svoje zaključke u 43 prijedloga, gdje se u dvanaestom prijedlogu obradilo pitanje odnosa vjere i sakramenta.²⁶ U tekstu se ističe kako ženidba, kao i drugi sakramenti, ne samo da pretpostavlja vjeru nego je i hrani, jača, izražava, međutim, ne iznosi se na koji način i u kolikoj mjeri je vjera stranaka zahtijevana za valjanost sakramenta. U istom tekstu naglašava se da je već samo zahtijevanje slavljenja ženidbe dovoljan znak vjere kada je taj zahtjev potaknut religioznim pobudama. Ističe se potreba prosuđivanja stupnja zrelosti vjere stranaka, kao i prisutnost nakane „činiti što čini Crkva“. Sinoda ističe da nakana koja se traži za valjanost sakramenta ne može biti prisutna ako ne postoji bar minimalna nakana vjerovati s Crkvom. U jednom od brojeva²⁷ ovog prijedloga drži se potrebnim pažljivo ispitati može li se tvrdnja „da valjana ženidba među krštenima je uvijek sakrament“ primijeniti na one koji su izgubili vjeru te se savjetuje da se odrede pastoralni kriteriji kako bi se omogućilo što uspješnije rješavanje te problematike. Vidljivo je da tekstovi Sinode potvrđuju nužnost vjere, ako ne direktno, onda preko ispravne nakane koja na neki način treba biti sakramentalna. Dakle, Sinoda slijedi argumentaciju i stav Međunarodne teološke komisije glede pitanja odnosa vjere i valjanog slavljenja sakramenta ženidbe.

3.3. Pobudnica *Familiaris consortio* i kasnije učenje Ivana Pavla II.

Pobudnica otvoreno pristupa problemu i na jasan način pokazuje stav o pitanju potrebne vjere i nakane za sakrament ženidbe. U dokumentu se navodi da vjera zaručnika može biti na različitom stupnju te je dužnost pastira da je otkriju, hrane i dovedu do zrelosti.

²⁵ Usp.: Urbano NAVARRETE, „Matrimonio cristiano e sacramento“, *Amore e stabilità nel matrimonio* (Roma: 1976.), 73; Francesco BERSINI, „I cattolici non credenti e il sacramento del matrimonio“ *La Civiltà Cattolica* 127 (1976.), IV 557.

²⁶ SINODO DEI VESCOVI 1980, „Elenco delle proposizioni“, *Enchiridion Vaticanum* VII, n. 12, 714 - 718.

²⁷ Radi se o broju četiri dvanaestog prijedloga, *Enchiridion Vaticanum* VII, br. 12, 717.

Međutim, napominje se i da se trebaju shvatiti razlozi koji Crkvu navode da se slavlju pripusti i onoga koji je nesavršeno raspoložen.²⁸ Ističe se nadalje da je sakrament ženidbe sakrament jedne stvarnosti koja postoji već u stvaranju i voljom Stvoriteljevom i u tome se razlikuje od svih drugih sakramenata. Ženidba je već od početka čovječanstva uživala svet i religiozan karakter, a ženidbeni savez krštenih uzdignut je na dostojanstvo sakramenta, ali to uzdizanje nije promijenilo narav tog saveza.²⁹ Ako je sakrament naravni savez uzdignut u red milosti, slijedi da konstitutivni elementi sakramenta trebaju biti identični s konstitutivnim elementima istog ženidbenog saveza. Prema tome, vidljivi znak sakramenta bila bi uzajamna privola zaručnika.

Papa u dokumentu govori o nakani stranaka držeći da je već odluka zaručnika da se vjenčaju prema religioznom obredu jedan čin za sebe koji pokazuje u njima bar implicitnu nakanu da pristaju na ono što Crkva kani činiti kada slavi ženidbu. Tumači se također kako nije moguće odrediti kriterije za pripuštanje crkvenom slavljenju sakramenta ženidbe, kriterije koji bi imali u vidu stupanj vjere zaručnika, prije svega zato što vjera nije mjerljiva³⁰ i što postoji opravdan rizik da se stave pod sumnju već proslavljene ženidbe kao i sakramentalnost brojnih ženidbi odijeljene braće, što ne bi bilo u skladu s tradicijom Crkve. Tekst apostolske pobudnice jasno potvrđuje da pomanjkanje vjere ili njezina prisutnost u minimalnom stupnju nije uzrok nevaljanosti sakramenta ženidbe krštenih.³¹ Papa također potvrđuje da se kriterij za isključenje, odnosno nedopuštanje slavljenja sakramenta ženidbe zaručnicima, ne bi temeljio na pozitivnom traženju stupnja njihove vjere, nego na njihovoj izravnoj i izričitoj volji da odbace „ono što Crkva želi činiti“ kad slavi ženidbu krštenih.³² Dakle, nepripuštanje slavlju predviđeno je samo za one zaručnike koji odbacuju „izričito i formalno ono što Crkva želi učiniti kada slavi ženidbu krštenika“ jer u tom slučaju „slavlje koje ipak traže ne priječi Crkva, već to čine oni sami“. Kao što se može vidjeti,

²⁸ IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio* br. 68 (Zagreb: KS,1981.).

²⁹ Francesco BERSINI, „I cattolici non credenti e il sacramento del matrimonio“, 549.

³⁰ F. BERSINI, „Il matrimonio dei cattolici non credenti nella *Familiaris consortio*“, *Rivista del Clero Italiano* 63 (1982.), 354.

³¹ Usp.: Antonio ABATE, *Il matrimonio nella nuova legislazione canonica* (Brescia: 1985.), 201; Francesco BERSINI, „Il matrimonio dei cattolici non credenti“, 354; Egidio FERASIN, *Il matrimonio interpella la Chiesa* (Torino: 1983.), 221-222; Mario POMPEDDA, „Mancanza di fede e consenso matrimoniale“, *Studi di diritto matrimoniale canonico* (Milano: 1993.), 421-422.

³² Cormac BURKE, „La sacramentalità del matrimonio: riflessioni canonice“, *Sacramentalità e validità del matrimonio nella giurisprudenza del Tribunale della Rota Romana*, *Studi giuridici* 36 (Città del Vaticano: 1995.),144-145.

tekst Papine pobudnice osvrće se na slučaj u kojem se treba uskratiti crkveno slavljenje sakramenta krštenim osobama koje ga zahtijevaju, ali se nameće pitanje kako definirati sadržaj ispravne nakane da bi se znalo u kojim situacijama je došlo do njezina izričitog i formalnog odbacivanja. Čini se da na to pitanje nije dan odgovor.

Mnogi autori tumače i daju različite odgovore što se tiče problema sadržaja nakane. Jedan dio smatra da je nužna samo ona nakana koja bi bila identična s prihvaćanjem volje Božje na stvarateljskom planu, dakle postoji nedovoljna nakana kad se ne prihvaća jedan ili više oblika tog stvarateljskog plana.³³ Drugo je tumačenje da odbijanje prave nakane postoji ako je duševno raspoloženje apsolutno protivno sakramentu. To tumačenje precizira da protivljenje sakramentu mora biti apsolutno, na neki način ukorijenjeno i nadmoćno.³⁴ Dio pravnika smatra da se odbijanje nakane ili nedovoljna nakana konkretizira svaki put kada postoji odbijanje, odnosno neprihvatanje sakramenta.³⁵ Postoji također mišljenje prema kojemu se ne može pripustiti slavljenju ženidbe one koji odbacuju katoličke vjerske istine, dakle one koji se nalaze u situaciji pomanjkanja vjere.³⁶ Mišljenje je drugog dijela autora da Papa tekstom *Familiaris consortio* br. 68 nudi važne pastoralne odgovore, no ostavljajući otvorenima teološka pitanja. Smatraju da dokument ne određuje traži li se izričita vjera u Kristov misterij i da ne daje kriterije ni za određivanje implicitne vjere.³⁷

Možemo zaključiti da dokument ne drži osobnu vjeru nužnim elementom za valjano slavljenje sakramenta ženidbe. Proučavajući tekst dokumenta, dolazi se do zaključka da manjak vjere nužno ne poništava ispravnu nakanu, a nedostatak sakramentalne nakane ne priječi valjano slavljenje ženidbe. Na kraju trebamo istaknuti da Papa ovim dokumentom ne nudi teološku raspravu o odnosu vjere i sakramenta ženidbe, nego daje teološki utemeljene odgovore i upute za pastoralno područje.

³³ Usp.: Antonio ABATE, *Il matrimonio nella nuova legislazione canonica*, 203-204.

³⁴ Usp.: Francesco BERSINI, „Il matrimonio dei cattolici non credenti nella *Familiaris consortio*“, *Rivista del Clero Italiano* 63 (1983.), 356; Giovanni DE PAOLI, „Fede e sacramento del matrimonio“, *Matrimonio, fede e sacramento* (Padova: 1988.), 28.

³⁵ Usp.: Zenon GROCHOLEWSKI, „L'errore circa l'unità, l'indissolubilità e la Sacramentalità del matrimonio“, *Error determinans voluntatem (can. 1099)*, Studi giuridici (Città del Vaticano: 1995.), 7-21; Egidio FERASIN, *Il matrimonio interpella la Chiesa* (Torino: 1983.), 227; Francisco ALARCON, *El matrimonio celebrado sin fe* (Almería: 1988.), 169.

³⁶ Usp.: Mario POMPEDDA, „Mancanza di fede e consenso matrimoniale“, *Studi di diritto matrimoniale canonico* (Milano: 1993.), 425.

³⁷ Usp.: Egidio FERASIN, *Il matrimonio interpella la Chiesa* (Torino: 1983.), 222-223.

Vidljivo je kako pojmovi „ispravna nakana“ i „izričito i formalno odbacivanje“ onog što Crkva čini kad slavi ženidbu krštenih, iako su preuzeti od kasnije doktrine i pravne prakse, nisu bili jedinstveno tumačeni, odnosno nastavilo se i nakon pobudnice *Familiaris consortio* sa živom raspravom oko određivanja minimalnog stupnja sakramentalne nakane i njezine važnosti za valjano sklapanje ženidbe. Moguće nejasnoće oko interpretacije bile su pojašnjene u nagovorima koje je Ivan Pavo II. izrekao 2001. i 2003.³⁸ djelatnicima Rimske rote i u kojima nalazimo odgovor na problematiku obrađenu, ali ne jasno definiranu, u broju 68 pobudnice *Familiaris consortio*, odnosno pitanje u čemu se sastoji i na koji način je moguće odrediti minimalni stupanj sakramentalne nakane nužne za pripuštanje krštenih sakramentu ženidbe. Ističe se u nagovorima da je potrebna i dovoljna nakana koja je usmjerena na sklapanje ženidbe u njezinoj „naravnoj“ stvarnosti jer je kod ženidbe među krštenima ta nakana već objektivno i jasno usmjerena na sakramentalnu ženidbu.³⁹

U spomenutim nagovorima Papa se usmjerio na odnos između naravne i sakramentalne dimenzije ženidbe i na utjecaj volje koja je oprečna sakramentu. Osim što je naglasio jedinstvenost ženidbene stvarnosti i potvrdio poteškoće i rizike pri određivanju stupnja vjere, konkretizirao je načela glede utvrđivanja valjanosti odnosno ništavnosti ženidbe. Zapravo u nagovoru iz 2003. Papa se, na još specifičniji način, vratio na problematiku stavljajući u odnos stavove iznesene u nagovoru iz 2001. s kriterijima o pripuštanju ženidbi i o sudu o valjanosti. Upravo jer sakrament ne mijenja bit naravne ženidbe, „Crkva ne priječi slavlje vjenčanja tko je *bene dispositus*, iako je nesavršeno pripremljen s nadnaravnog gledišta, i ako ima ispravnu nakanu vjenčati se prema naravnoj ženidbenoj stvarnosti“.⁴⁰

Ta načela, zaključuje Papa, trebaju biti uzeta u obzir „u trenutku utvrđivanja isključenja sakramentalnosti (usp.: kan. 1101, §2) i zablude o sakramentalnom dostojanstvu (usp.: kan. 1099), kao eventualnog razloga ništavnosti“. Prema tome, za ta dva oblika bitan je stav zaručnika koji ne uvažava nadnaravnu dimenziju ženidbe i može je učiniti nevaljanom samo ako je njezina valjanost dovedena

³⁸ IVAN PAVAO II., *Discorso alla Rota Romana*, 1. veljače 2001., AAS, 93 (2001.), 358-365; *Discorso alla Rota Romana*, 30. siječnja 2003., AAS, 95 (2003.), 393-397.

³⁹ Usp.: Mauro RIVELLA, „Gli sviluppi magisteriali sull’esclusione della dignità sacramentale del matrimonio“, Héctor FRANCESCHI - Joaquin LLOBELL - Miguel ORTIZ, *La nullità del matrimonio: temi processuali e sostantivi in occasione della „Dignitas Connubii“* (Roma: 2005.), 311-312.

⁴⁰ IVAN PAVAO II., *Discorso alla Rota Romana*, 30. siječnja 2003., 8.

u pitanje na naravnom planu na kojem je i postavljen sakramentalni znak. „Katolička Crkva uvijek je priznavala ženidbe među nekrštenima, koje postaju sakrament krštenjem bračnih drugova, i nema sumnje o valjanosti ženidbe katoličke strane s nekrštenom osobom ako se slavila s potrebnim oprostom“.⁴¹

4. Nedostatak vjere i valjanost ženidbe u pravnoj praksi Rimske rote

Doktrina i kanonska praksa doživjele su evoluciju glede ništavnosti ženidbe prouzrokovane voljom koja isključuje sakramentalno dostojanstvo.⁴² Tradicionalni stav, prije proglašenja Zakonika iz 1983., o ovom pitanju nije držao mogućim da se isključenje sakramentalnosti ženidbe pozitivnim činom volje može dogoditi na isti način i s istim učincima kao što se to događa kod isključenja jednosti, nerazrješivosti ili dobra potomstva. Prema tom stavu sakramentalnost se može isključiti samo ako u isto vrijeme biva isključena i sama ženidba, odnosno, u tom slučaju radilo bi se o potpunoj simulaciji. U spomenutom periodu Rotina praksa je slijedila stav da sakramentalno dostojanstvo može biti isključeno samo ako je isključena i sama ženidba, odnosno, ako se radi o uvjetu – vjenčat ću se, ali da moja ženidba ne bude sakrament, ako će biti, neću se vjenčati. Dakle, takvim uvjetom bila bi isključena sama ženidba i radilo bi se o slučaju potpune simulacije.

Velik dio kanonske znanosti i pravne prakse nakon proglašenja novog Zakonika, pokušavao je naći adekvatno rješenje problematike vezane uz isključenje sakramentalnosti. Možemo naznačiti neke od stavova koji se kreću između dvaju ekstremnih opcije: prva koja smatra da sakramentalnost ne može ni na koji način biti isključena od strane zaručnika⁴³ i druge koja smatra da je za valjano sklapanje

⁴¹ IVAN PAVAO II., *Discorso alla Rota Romana*, 30. siječnja 2003., 8.

⁴² Usp.: Massimo MINGARDI, *L'esclusione della dignità sacramentale dal consenso matrimoniale nella dottrina e nella giurisprudenza recenti* (Roma: 1997.); Miguel ORTIZ, „L'esclusione della dignità sacramentale del matrimonio nel recente dibattito dottrinale e giurisprudenziale“, Héctor FRANCESCHI – Miguel ORTIZ, *Verità del consenso e capacità di donazione. Temi di diritto canonico matrimoniale e processuale* (Roma: 2009.), 101-127; Mauro RIVELLA, „Gli sviluppi magisteriali sull'esclusione della dignità sacramentale del matrimonio“; Antoni STANKIEWICZ, „La giurisprudenza in tema di esclusione della sacramentalità del matrimonio“, AA.VV., *Matrimonio e sacramento* (Città del Vaticano: 2004.), 93-110.

⁴³ Ovaj stav zastupao je Orio Giacchi. Usp.: Orio GIACCHI, *Il consenso nel matrimonio canonico* (Milano:1973.).

sakramentalne ženidbe nužno imati i osobnu vjeru i pozitivnu sakramentalnu nakanu.⁴⁴

Jedan od stavova drži da sakramentalnost ne može biti isključena pozitivnim činom volje jednako i s istim učincima kao eventualno isključenje bitnih svojstava ili elemenata ženidbe. Moguće bi bilo isključiti sakramentalnost ako bi došlo i do isključenja same ženidbe, odnosno, ističe se „pretežna volja“ i isključenje sakramentalnosti promatra se pod vidom potpune simulacije.⁴⁵ Dio kanonista je nastojao uvrstiti isključenje sakramentalnosti u kontekst parcijalne simulacije. Naime, smatraju da sakramentalnost isključena pozitivnim činom volje čini ženidbu ništavnom bez obzira na „pretežnu volju“.⁴⁶ Autor koji je na jasan način obrazložio zašto isključenje sakramentalnosti pozitivnim činom volje čini ženidbu ništavnom je Zenon Grocholewski. U svojim radovima pojašnjava da sakramentalnost spada na samu narav kršćanske ženidbe na isti način kao i bitna svojstva, odnosno, pojašnjava da je sakramentalnost element bez kojeg, po Božjem utemeljenju, ne može biti prave ženidbe.⁴⁷ Ističe da sakramentalnost može biti isključena na isti način i s istim učincima kao i jednost i nerazrješivost,⁴⁸ odnosno isključenje sakramentalnosti promatra pod vidom parcijalne simulacije.

Zakonik kanonskog prava ističe nerazdvojivost ugovora i sakramenta, međutim, ističe i načelo po kojem pravna zabluda o sakramentalnosti ima isti učinak na privolu kao što ima zabluda

⁴⁴ Autori koji su zastupali ovaj stav su Daniel FALTIN i José Maria SERRANO RUIZ. Usp.: Daniel FALTIN, „L'esclusione della sacramentalità del matrimonio con particolare riferimento al matrimonio dei battezzati non credenti“, *La simulazione del consenso matrimoniale canonico*, Studi giuridici 22 (Città del Vaticano: 1990.), 57-94; José Maria SERRANO RUIZ, „L'ispirazione conciliare nei principi generali del matrimonio canonico“, *Matrimonio canonico fra tradizione e rinnovamento* (Bologna: 1991.), 15-97.

⁴⁵ Usp.: Felice CAPPELLO, *Tractatus canonico moralis de sacramentis, V, De matrimonio* (Torino: 1961.), 531; A. Abate, *Il matrimonio nella nuova legislazione canonica* (Brescia: 1985.); Federico AZNAR GIL, *El nuevo derecho matrimonial canonico* (Salamanca: 1985.), 327; Cormac BURKE, „La sacramentalità del matrimonio: riflessioni canoniche“, *Sacramentalità e validità del matrimonio nella giurisprudenza del Tribunale della Rota Romana*, Studi giuridici 36 (Città del Vaticano: 1995.), 46-148.

⁴⁶ Usp.: Reinhold SEBOTT - Corrado MARUCCI, *Il nuovo diritto matrimoniale della Chiesa* (Napoli: 1985.).

⁴⁷ Usp.: Zenon GROCHOLEWSKI, „Crisis doctrinae et iurisprudentiae rotalis circa exclusionem dignitatis sacramentalis in contractu matrimoniali“, *Periodica de re morali canonica liturgica* 67 (1978.), 284-285.

⁴⁸ Zenon GROCHOLEWSKI, „L'esclusione della dignità sacramentalità del matrimonio come capo autonomo di nullità matrimoniale“, *Monitor ecclesiasticus* 121 (1996.) 229.

o bitnim svojstvima ženidbe (usp.: kan. 1099). Sakramentalnost, iako ne spada u bitna svojstva ženidbe, kad se radi o privoli, ima iste osobine kao i bitna svojstva. Jasno je da osoba koja pozitivnim činom volje isključi neko bitno svojstvo ženidbe ili neki od bitnih elemenata, isključuje objektivno i samu ženidbu jer ženidba ne može postojati bez tih elemenata. Odnosno, svako parcijalno isključenje, o kojem govori kan. 1101, §2, nužno uključuje i isključenje ženidbe.

Dakle, ako se drži relevantnom zabluda o sakramentalnoj naravi ženidbe kad određuje volju, onda je nužno priznati relevantnom volju koja isključuje sakramentalnost ženidbe.⁴⁹ Odnosno, ako je zabluda o sakramentalnom dostojanstvu ženidbe relevantna kad određuje volju i tako biva izjednačena sa zabludom o jednosti i nerazrješivosti ženidbe, jasno je da sakramentalnost zakonodavac promatra kao jedan od bitnih elemenata, odnosno jedno od bitnih svojstava ženidbe,⁵⁰ dakle njezino isključenje ne može se identificirati s isključenjem same ženidbe.⁵¹

S obzirom na to da među krštenima ne može biti valjane ženidbe, a da nije sakrament (kan. 1055), možemo zaključiti da bi u slučaju isključenja sakramentalnosti ženidba bila ništavna na isti način kao i kod isključenja nekog od bitnih elemenata ili svojstava ženidbe.⁵² Ako se drži da je sakramentalnost element bez kojeg ženidba ne može postojati, onda nije moguće držati da isključenje sakramentalnosti ne uzrokuje nedostatak privole.⁵³

U kanonskom sudskom postupku temeljna je naznaka da se radi o isključenju sakramentalnosti pomanjkanje vjere kod stranaka. Radilo bi se o takvu pomanjkanju koje bi dovelo do simulacije ili zablude koja bi odredila volju, odnosno koja bi subjekt učinila nesposobnim prihvatiti sakrament. Obično se takav stav manifestira preko averzije subjekta spram ženidbe u Crkvi, neprihvatanjem sakramenata ispovijedi i pričesti prilikom slavljenja ženidbe te odlukom o nekrštavanju djece.⁵⁴

Iako se dugo u crkvenom pravosuđu isključenje sakramentalnosti

⁴⁹ Usp.: *coram* BRUNO, 26. 2. 1988., 251, br. 7; *coram* SERRANO, 1. 6. 1990., 261, br. 10.

⁵⁰ Usp.: *coram* SERRANO, 1. 6. 1990., 261, br. 10.

⁵¹ Usp.: *coram* CORSO, 30.5. 1990., 258, br. 13.

⁵² Urbano NAVARRETE, „I beni del matrimonio: elementi e proprietà essenziali“, *La nuova legislazione canonica, Studi giuridici* 10(Città del Vaticano: 1986.), 94-95.

⁵³ Usp.: Zenon GROCHOLEWSKI, „L'esclusione della dignità sacramentale del matrimonio come capo autonomo di nullità matrimoniale“, *Monitor ecclesiasticus* 121(1996.), 229-230; Pietro Antonio BONNET, „Il consenso matrimoniale“, *Matrimonio canonico fra tradizione e rinnovamento* (Bologna: 1991.), 204; Francesco BERSINI, *Il nuovo diritto matrimoniale canonico* (Torino: 1994.), 111.

⁵⁴ Usp.: *coram* GIANNECCHINI, 15. 6. 1988., 242, br. 8; *coram* BRUNO, 24. 2. 1989., 253, br. 9; *coram* CORSO, 30. 5. 1990., 262, br. 24; *coram* SERRANO, 1. 6. 1990., 278, br. 16.

promatralo pod vidikom potpune simulacije, tendencija je, a sada već možemo reći i praksa Rimske rote, da se to isključenje promatra kao autonomno poglavlje ništavnosti ženidbe.⁵⁵ Međutim, potrebno je naglasiti kako još uvijek pravna praksa o pitanju isključenja sakramentalnosti nije jednoznačna i jedinstvena te je ova problematika otvorena stalnom produbljivanju.

5. Važnost vjere zaručnika za sakrament ženidbe – *Relatio Synodi* br. 48

Relatio Synodi Treće izvanredne opće biskupske sinode: *Pastoralni izazovi vezani uz obitelji u kontekstu evangelizacije* (5.-19. listopada 2014.) u broju 48, u kontekstu pojednostavljenja i ubrzanja postupka za proglašenje ništavnosti ženidbe, ističe: „Prema nekim drugim prijedlozima trebalo bi razmotriti mogućnost da se u svezi s valjanosti sakramenta ženidbe pridaje važnost ulozi vjere zaručnikâ; držeći da su među krštenima sve valjano sklopljene ženidbe sakrament“. Vidimo, da se o pitanju važnosti vjere, o kojem se u zadnje vrijeme puno promišljalo i pisalo, ali se nije došlo do zajedničkog stava doktrine, raspravljalo i na Sinodi.⁵⁶

Od prvog trenutka kad je papa Franjo najavio temu Sinode o obitelji, pitanje utjecaja vjere na valjanost ženidbe bilo je prisutno na različite načine. U sklopu priprema Izvanredne sinode kardinal Walter Kasper, bivši predstojnik Papinskog vijeća za jedinstvo kršćana, održao je predavanje na Konzistoriju u kojem je konkretno naznačio vjeru kao jedno od pitanja koje je nužno produbiti.⁵⁷ Nadahnut tekstom iz poslanice Hebrejima 11, 1.6: „Vjera je čvrsto pouzdanje da će se dogoditi ono čemu se nadamo“, „jer onaj tko mu pristupa mora vjerovati da on postoji i da nagrađuje one koji ga revno traže“, kardinal s jedne strane podsjeća da teza prema kojoj je za valjanu ženidbu

⁵⁵ Usp.: *coram* SERRANO, 18. 4. 1986., 287-298; *coram* SERRANO, 1. 6. 1990., Apostolicum 431-445; *coram* STANKIEWICZ, 29.4. 1982., 245-254; *coram* STANKIEWICZ, 26. 6. 1986., 398-411; *coram* STANKIEWICZ, 25. 4. 1991., 280-290; *coram* CABERLETTI, 27. 11. 1998., 808-823; *coram* SABLE, 20. 11. 1998.; *coram* DEFILIPPI, 10. 11. 1999., 644-658; *coram* CABERLETTI, 24. 10. 2003., 618-633; *coram* BOCCAFOLA, 6. 5. 2004., 275-284; *coram* STANKIEWICZ, 27. 2. 2004., 170-189; *coram* TURNATURI, 21. 7. 2005., 397-419; *coram* HUBER, 6. 4. 2005., 159-169; *coram* BOTTONE, 12. 5. 2006., 107-114; *coram* DE ANGELIS, 10. 3. 2006., 36-43; *coram* YAACOUB, 28. 11. 2007., 328-335; *coram* PINTO, 19. 10. 2007., 118/07;

⁵⁶ Potrebno je naglasiti da se u završnom dokumentu XIV. opće redovite biskupske sinode *Relatio Finalis*, kao i u postsinodalnoj pobudnici pape Franje *Amoris laetitia*, ne govori izravno o utjecaju pomanjkanja vjere na ženidbenu privolu.

⁵⁷ Usp.: Miguel ORTIZ, „Fede e consenso matrimoniale“, www.pusc.it/sites/default/files/can/conv2015/doc/Ortiz.pdf (20. 3. 2016.).

dovoljna nakana slaviti ženidbu, kako to čine kršćani, zaostaje za ovim minimalnim uvjetom; dok s druge strane ističe da takva nakana sadržava, za onoga tko je kršćanin samo zbog kulture, puku namjeru sklopiti ženidbu u Crkvi, čin koji mnogi ne čine zbog vjere nego zbog svečanosti i raskošnosti vjerske ženidbe u odnosu na civilnu.⁵⁸ Naime, ne bi bilo dovoljno htjeti slaviti ženidbu „prema obredu Crkve“, nego bi trebalo jasno razaznati sadržaj ženidbene volje.

Dakle, kardinal drži, da je za učinkovitost sakramenta nužno vjerovati u živog Boga, koji je svrha i sreća čovjeka, i koji u Svojoj providnosti nas želi u našem životnom hodu usmjeravati prema toj svrsi i sreći. Iz tog uvjerenja početne, ali fundamentalne vjere kao minimalnog uvjeta za učinkovito primanje sakramenta, kateheza za pripremu na vjersku ženidbu mora poučavati kako nam je Bog jasno pokazao taj cilj, hod prema cilju i radosti u Isusu Kristu. U svakom slučaju, zaključak nije bez određene nejasnoće – s jedne strane eksplicitna vjera traži se za učinkovitost sakramenta a ne za valjanost, a s druge strane, ta vjera ima za objekt nešto što nije lako odrediti u konkretnom slučaju na crkvenom sudu.

Također, i kardinal Ouellet je na inauguraciji sudske godine u Valenciji 2014. postavio pitanje odnosa nedostatka vjere i valjanosti ženidbe.⁵⁹ Naravno, kontekst je pastoral rastavljenih ponovno civilno vjenčanih. Postavio je pitanja – kako odrediti okvire u kojima pomanjkanje vjere poništava sakrament; je li još uvijek dovoljno da su osobe krštene i da imaju nejasnu „nakanu činiti što čini Crkva“; treba li tražiti od zaručnika minimum vjere za valjanost sakramenta. Ne postoji jednoznačan odgovor, na svako od tih pitanja treba odgovoriti u pojedinačnom slučaju. Imajući u vidu ulogu Crkve u slavljenju sakramenata, smatra da bi bilo potrebno poduzeti korake na negativan način, odnosno odbiti sakramente, odnosno priznati ništavnost ženidbe, ako se zaručnici ne smatraju članovima Crkve, ako se deklariraju kao nevjernici i ne pokazuju nikakav interes sudjelovati u pastoralnoj pripravi koja nije samo pravna formalnost. Pastoralni dijalog sa zaručnicima s poštovanjem i ljubaznošću treba im pomoći shvatiti zadaću Crkve glede istine o sakramentima vjere.⁶⁰

Takvo rješenje bilo bi teško primijeniti u praksi jer bi se moralo odrediti kako vrednovati stav „priznati se članovima Crkve“, koji bi se

⁵⁸ Tekst je objavljen u: *Il foglio*, 1. ožujka 2014., <http://www.ilfoglio.it/media/uploads/2011/VaticanoEsclusivo>

⁵⁹ Usp.: Miguel ORTIZ, „Fede e consenso matrimoniale“, www.pusc.it/sites/default/files/can/conv2015/doc/Ortiz.pdf (20. 3. 2016.).

⁶⁰ Marc OUELLET, „El matrimonio y la familia en la sacramentalidad de la Iglesia. Desafíos y perspectivas.“ (Valencia: 27. 3. 2014.).

zapravo mogao poistovjetiti sa samim zahtjevom slavlja u Crkvi. Sam kardinal Ouellet naglašava da se ne može podcijeniti evangelizirajući potencijal samog zahtjeva da se slavi ženidba u Crkvi. Malo je situacija koje su tako prikladne i povoljne za naviještanje evanđelja i susret s Kristom kao događaj bračne ljubavi između muškarca i žene preko koje mogu osjetiti misterij Boga koji je ljubav.⁶¹

U tim i drugim promišljanjima koja su iznesena povodom Sinode isprepleće se različita problematika međusobno povezana: denaturalizacija ženidbe i potreba evangeliziranja kroz obitelj; kako pastoralno brinuti o rastavljenima ponovno civilno vjenčanima; zabrinjavajući broj neuspjelih ženidbi; pitanje u kojoj mjeri nedostatak vjere može biti uzrok neuspjeha; u kojoj je mjeri manjak vjere bio ne samo uzrok neuspjeha nego i ništavnosti ženidbe ako je naveo zaručnike da isključe neko od bitnih svojstava ili elemenata ženidbe; je li nužno tražiti neki stupanj vjere kod zaručnika za valjano slavljenje sakramenta ženidbe.

Jasno je da se na ta pitanja treba dati zasebne odgovore, na poseban način treba početi pronalaziti adekvatne pastoralne smjernice i efikasna pastoralna rješenja koja će moći odgovoriti na nezavidnu bračnu i obiteljsku situaciju prouzrokovanu nehumanom i egoizmom nadahnutom društvenom situacijom.

6. Nagovori djelatnicima Rimske rote od 2013. do 2017.

Nedostatak vjere ostavlja prostor za velik broj različitih situacija, od puke mlakosti do ravnodušnosti i radikalnog protivljenja. Iz tog razloga slučajevi o kojima se pastiri i suci moraju izjasniti jesu odnos između vjere i ženidbene nakane u različitim situacijama. Svakako, pomoć u tumačenju odnosa vjere i sakramenta ženidbe i utjecaja vjere na valjanost ženidbe mogu nam pružiti nedavni nagovori djelatnicima Rimske rote pape Bendikta XVI. iz 2013. godine i pape Franje od 2015. do 2017.

6.1. Nagovor Benedikta XVI. iz 2013.⁶²

U nagovoru možemo zamijetiti dva argumenta. Prvi je odnos između fides (vjere) i foedus (saveza): „Kao polazište možemo uzeti

⁶¹ Marc OUELLET, „El matrimonio y la familia en la sacramentalidad de la Iglesia.“
⁶² BENEDIKT XVI., *Discorso alla Rota Romana*, 26. siječnja 2013., AAS, 93 (2013.), 168-172; Hrvatski prijevod je preuzet s web stranice Međubiskupijskih sudova u Zagrebu: <http://mszg.hr/nagovor-pape-djelatnicima-rimske-rote-2013/> (15.11. 2016.)

zajednički lingvistički korijen koji u latinskom imaju pojmovi *fides* i *foedus*, pojam kojim Zakonik kanonskoga prava označava naravnu stvarnost ženidbe kao neopozivog saveza između muškarca i žene (usp. kan. 1055, § 1). Međusobno povjerenje je, naime, nezaobilazna osnova svakog ugovora ili saveza⁶³. *Fides* shvaćena kao vjera i povjerenje, dakle, nalazi se u temelju saveza. Drugi argument je odnos vjere i valjanosti ženidbe. Polazišna premisa je „premda je ženidbeni vez naravna stvarnost, među krštenima ga je Krist uzdigao na dostojanstvo sakramenta“ i posljedično tome „da bi nerazrješiv savez između muškarca i žene postao sakramentom, ne zahtijeva se osobna vjera zaručnika; ono što se traži, kao neophodni minimalni uvjet, je namjera činiti ono što čini Crkva“. Papa napominje kako je važno ne poistovjetiti pitanje namjere s pitanjem osobne vjere onih koji sklapaju ženidbu, ali ističe kako se ta dva pitanja ipak ne mogu u potpunosti razdvojiti. Poziva se i na dokument Međunarodne teološke komisije iz 1977., u kojem se ističe kako je nužno kod zaručnika primijetiti trag vjere u smislu „raspoloženja da se vjeruje“, i na *Familiaris consortio* Ivana Pavla II. te ističe kako ta problematika, posebno u današnjem kontekstu, zahtijeva dodatno promišljanje.

Naglašava kako odbacivanje božanske ponude čini osobu manje humanom „zapravo vodi u duboki poremećaj svih međuljudskih odnosa, uključujući i ženidbeni, kao i u krivo shvaćanje slobode i samoostvarenja, koje, zajedno s bijegom pred strpljivim podnošenjem patnje, osuđuje čovjeka na zatvaranje u vlastiti egoizam i egocentričnost. Nasuprot tome, prigrliti li vjeru, čovjek postaje sposoban darivati samoga sebe, i jedino kroz to darivanje otvarajući se drugome, drugima, djeci, obitelji [...] ako se dopusti oblikovati u trpljenju, on otkriva veličinu biti ljudske osobe“. Benedikt XVI., u svojem govoru ističe da vjernost, kao i druga svojstva ženidbe, nisu nedostižna u naravnim ženidbama sklopljenim među nekrštenim osobama, u kojima se može pronaći istinska poslušnost vjere. Međutim, zatvorenost prema transcendentnoj dimenziji čini težom mogućnost za formiranje ispravne ženidbene nakane: „zatvorenost prema Bogu ili odbacivanje svete dimenzije ženidbenog saveza i njegove vrijednosti u redu milosti, nesumnjivo otežava konkretno ostvarenje visokog uzora ženidbe onako kako ga shvaća Crkva prema Božjoj zamisli i može čak ugrožavati samu valjanost saveza, onako kako je utvrdila ustaljena sudska praksa ovog Suda, ako se to zatvaranje očituje kao načelno odbacivanje ženidbene obveze vjernosti ili drugih bitnih sastavnih dijelova ili svojstava ženidbe“.

⁶³ BENEDIKT XVI., *Discorso alla Rota Romana*.

Potrebno je istaći kako postoji uzajamna veza između krize vjere i nejasnog i neispravnog shvaćanja ženidbe. Sekularizacija dovodi do gubitka autentičnih obiteljskih i bračnih vrijednosti.⁶⁴ Takva iskrivljena slika može se ispraviti oživljavanjem i jačanjem vjere te odlučnim iznošenjem istine o ženidbi i obitelji.

Vjera je oslonac za istinski ljudski izbor te ga čini mogućim u punini i dopušta ostati vjeran i u teškim trenucima nevjere ili odbačenosti, dok odbacivanje vjere čini puno težom ispravnu ženidbenu odluku. Onaj tko ne pokazuje nikakav znak otvorenosti prema transcendentnom ili čak negira svaku duhovnu i nadnaravnu dimenziju ženidbe, teže uspijeva ostvariti ispravnu ženidbenu nakanu. Benedikt XVI., ističe kako svojim promišljanjem nije imao namjeru sugerirati laki automatizam između pomanjkanja vjere i nevaljanosti ženidbenog saveza, nego: „ukazati kako ovaj nedostatak može, premda ne i nužno, raniti i dobra ženidbe, s obzirom na to da je naravni red kakav je Bog htio nerazdvojiv od ženidbenog saveza“.

6.2. Nagovori pape Franje 2015.⁶⁵–2017.⁶⁶

Papa u nagovoru iz 2015. godine ističe kako napuštanje perspektive vjere rezultira pogrešnim shvaćanjem ženidbe, što može utjecati na formiranje neispravne ženidbene nakane. Jasno je da tko ima slabu vjeru ili praktički ona nedostaje, teško da će moći ispravno shvatiti i prihvatiti ženidbu i takvo njegovo shvaćanje može prouzrokovati nevaljanu nakanu. Odnosno, zbog teškog nedostatka u shvaćanju same ženidbe koje određuje volju može prouzrokovati ništavnu ženidbu, kako ističe i papa Franjo: „Sudac je pozvan provesti sudsku analizu kada postoji sumnja u valjanost ženidbe, kako bi utvrdio postoji li bitni nedostatak u privoli, bilo neposredni, u smislu nedostatka valjane nakane, bilo u smislu teškog nedostatka u shvaćanju same ženidbe koji

⁶⁴ „Ne smije se, dakle, isključiti mogućnost postojanja slučajeva u kojima je upravo zbog izostanka vjere dobro supruge narušeno odnosno isključeno iz same privole; na primjer, u slučaju da jedan od supružnika uslijed svog pogrešnog shvaćanja ženidbenog veza razara načelo jednakosti, ili u slučaju odbacivanja dvojnosti zajedništva koja odlikuje ženidbeni vez, u odnosu na moguće istodobno isključenje vjernosti i izvršenja bračnog čina na ljudski način (*humanomodo*)“, (Benedikt XVI., *Nagovor sudu Rimske rote*, 2013.).

⁶⁵ Nagovor pape Franje sudu Rimske rote iz 2014. nije se bavio pitanjem nedostatka vjere, nego je bio usmjeren na osobu i ulogu suca u kanonskom ženidbenom postupku, pa stoga spomenuti govor nije ovdje ni obrađen.

⁶⁶ PAPA FRANJO, *Discorso alla Rota Romana*, 20. siječnja 2015., AAS, 107 (2015.), 182-185; *Discorso alla Rota Romana*, 22. siječnja 2016., AAS, 108 (2016.); *Discorso alla Rota Romana*, 21. siječnja 2017., AAS, 109 (2017.).

određuje volju (usp. kan. 1099). Naime, korijeni krize ženidbe nerijetko su u krizi znanja prosvijetljenog vjerom, to jest opredjeljenjem za Boga i njegov plan ljubavi ostvaren u Isusu Kristu.⁶⁷ Dakle, naglašava da današnje stanje u društvu, odnosno kriza vrijednosti, ima velik utjecaj na shvaćanje ženidbe i bračnog života, često negativno formira znanje osobe o ženidbi i može biti uzrok ništavnosti ženidbene privole. Naglašava kako se pod utjecajem takva društvenog raspoloženja brak danas promatra kao puki oblik emocionalnog zadovoljenja, koji svatko prema vlastitom nahođenju gradi i mijenja, te se kod osoba koje sklapaju ženidbu formira svojevrsna mentalna rezerva glede trajnosti i isključivosti ženidbene zajednice.

Kako smo vidjeli, u svojem obraćanju Roti papa Franjo naglašava negativan utjecaj današnjeg svjetovnog mentaliteta na formiranje osobe i njezinih stavova o ženidbi i obiteljskom životu. Naglašava kako je zapravo kriza ženidbe uzrokovana krizom znanja prosvijetljenog vjerom. Zapravo, stav je da nedostatak vjere može kod osoba koje sklapaju ženidbu prouzročiti pogrešno znanje i stav o ženidbi te tako prouzrokovati nevaljanu nakanu, odnosno manjkavu ženidbenu privolu.

U nagovoru, 22. siječnja 2016., Papa ističe kako među kršćanima ima onih čija je vjera slaba, zanemarena, neformirana te manjkavo odgajana ili zaboravljena. Međutim, naglašava: „Treba jasno naglasiti da kvaliteta vjere nije bitni uvjet ženidbene privole koja, prema oduvijek prenošenom nauku, može biti dovedena u pitanje jedino na naravnoj razini (usp. ZKP, kan. 1055, §§ 1 i 2). Naime, *habitus fidei* ulijeva se u trenutku krštenja i nastavlja svoj otajstveni utjecaj u duši, pa i onda kad vjera nije razvijena i u psihološkom smislu izgleda kao da je nema“.⁶⁸ Ističe da nedostatak vjere i zabluda o bitnim svojstvima ženidbe i sakramentalnom dostojanstvu čine ženidbenu privolu nevaljanom samo ako određuju volju,⁶⁹ dakle, osobna vjera ne bi bila nužni uvjet za valjanu ženidbenu privolu.

⁶⁷ PAPA FRANJO, *Nagovor sudu Rimske rote*, 2015., <http://mszg.hr/nagovor-pape-djelatnicima-rimske-rote-2015/> (20. 11. 2016.).

⁶⁸ PAPA FRANJO, *Nagovor sudu Rimske rote*.

⁶⁹ „Nerijetko zaručnici koji pravoj ženidbi pristupaju po *instinctus naturae*, u trenutku slavljenja imaju ograničenu svijest o punini Božjeg plana, i tek kasnije, tijekom obiteljskog života, otkrivaju sve ono što je Bog Stvoritelj i Otkupitelj odredio za njih. Nedostatak odgoja u vjeri pa i zabluda o jednosti, nerazrješivosti i sakramentalnom dostojanstvu ženidbe ženidbenu privolu čine nevaljanom samo ako određuju volju (usp. ZKP, kan. 1099). Upravo zato zablude koje se tiču sakramentalnosti ženidbe treba razmatrati osobito pažljivo“ (Papa Franjo, *Nagovor sudu Rimske rote*, 2016.).

U zadnjem nagovoru, 21. siječnja 2017., godine papa Franjo ponovno je pažnju usmjerio na odnos vjere i ženidbe te ponovno upozorio kako je potreban novi katekumenat koji će pripremiti za sakrament ženidbe i koji će biti djelotvorno sredstvo protiv sve većeg broj ništavnih ženidbi. Papa ističe da mentalitet koji teži potamniti vjeru kao i ambijent u kojem nedostaju vjerske vrijednosti ne mogu ne uvjetovati ženidbenu privolu, te je stoga potrebno konkretno pomoći bračnim parovima kroz formaciju prije i nakon slavljenja sakramenta ženidbe. Dakle, predlaže dva oblika pomoći bračnim parovima: djelotvornu formaciju prije pristupa sakramentu i trajnu formaciju nakon sklapanja ženidbe. Formacija prije sklapanja ženidbe treba postati sastavni dio cijele procedure sakramenta ženidbe kao lijek koji će spriječiti sve brojnija ništavna i neutemeljena slavljenja ženidbe, dok trajna formacija treba, u prvim trenucima obiteljskog života, mladim bračnim parovima zajamčiti veću blizinu i duhovnu potporu kršćanske zajednice.

Papa Franjo u svojim nagovorima Roti potvrđuje ono što je Ivan Pavao II. već naglasio i što je zapravo tradicionalni stav većeg dijela kanonista da osobna vjera nije nužno uvjet za valjanu ženidbenu privolu te da valjanost ženidbenog saveza može biti dovedena u pitanje na njegovoj naravnoj razini. Zapravo, ističe, kako upravo zbog takva stava treba s posebnom pažnjom razmatrati zablude koje se tiču sakramentalnosti. U prilog takva stava navodi: „Crkva, dakle, s obnovljenim osjećajem odgovornosti i dalje iznosi ženidbu s njenim bitnim elementima: - potomstvo, dobro suprugâ, jednost, nerazrješivost, sakramentalnost – ne kao ideal dostupan rijetkima, unatoč suvremenim modelima usredotočenim na privremeno i prolazno, već kao stvarnost koja, u Kristovoj milosti, može biti življena od svih krštenih vjernika“.⁷⁰

Vidjeli smo da je nezaobilazan argument kada se govori o odnosu vjere i sakramenta ženidbe, a koji naglašavaju i Benedikt XVI. i papa Franjo u svojim obraćanjima djelatnicima Rimske rote, pastoralna priprava zaručnika, koja bi trebala biti hod vjere, odnosno u slučaju osoba koje ne vjeruju hod prema vjeri. Naglašavajući kako je vrijeme u kojem živimo vrlo zahtjevno i za obitelj i za pastire, papa Franjo ističe potrebu hitnog pastoralnog djelovanja koje će obuhvatiti sve strukture Crkve i voditi zajedničkom cilju, odnosno prikladnijoj pripravi za ženidbu kroz svojevrсни novi katekumenat.⁷¹

⁷⁰ PAPA FRANJO, *Nagovor sudu Rimske rote*.

⁷¹ PAPA FRANJO, *Nagovor sudu Rimske rote*, 2016., <http://mszg.hr/nagovor-pape-djelatnicima-rimske-rote-2016/> (20. 11. 2016.).

Jasno je da je prikladna pastoralna priprava prilika da se zaručnici osjete prihvaćenim i željenim članovima Crkve, da se pouče o sakramentu ženidbe i o vrednotama bračnog i obiteljskog života prema nauku Crkve. Dobra pastoralna priprava može dovesti do smanjenja broja bilo neuspjelih bilo ništavnih ženidbi, dok trajna formacija može pomoći da mladi bračni parovi osjete, u svojem obiteljskom životu, potporu i blizinu kršćanske zajednice kako bi mogli ispuniti svoju zadaću kršćanskih supružnika.

Zaključak

Odbacivanje vjere čini težom mogućnost bračnog darivanja, ali ne čini ga nemogućim. Doista, tko je udaljen od vjere ili od vjerske prakse, ali hoće stvarno zajednicu, odnosno ženidbeni savez prema božanskom naumu, nalazi se bez sumnje na putu obraćenja, pokazuje poslušnost božanskoj volji i otvorenost milosti, iako ne u potpunosti svjesno.

Dakle, traži li se vjera za valjano slavljenje ženidbe? Vidjeli smo da je papa Benedikt XVI. u svojem nagovoru Roti 2013. istaknuo da se ne zahtijeva osobna vjera od zaručnika za valjano slavljenje sakramenta ženidbe, minimalni nužni uvjet je namjera činiti ono što čini Crkva. Podsjeća na prijedloge Međunarodne teološke komisije u kojima se ističe da, ako se kod zaručnika ne može nazrijeti minimalni trag vjere ili raspoloženje vjerovati, moglo bi se s razlogom sumnjati u postojanje ispravne ženidbene nakane. Taj minimalni stupanj vjere, odnosno raspoloživost vjerovati treba se identificirati s poslušnosti božanskoj volji prisutnoj u onima koji pristaju uz božanski nauk o ženidbi.

Ispravna nakana je dostatna upravo jer sadržava istinsku poslušnost vjere, dok pomanjkanje takve nakane čini ništavnom ženidbu, upravo kao u slučaju kad zaručnici odbijaju na izričit način ono što Crkva čini kad slavi ženidbu krštenih, odnosno kad odbacuju naravna svojstva i elemente ženidbe koji čine sakrament. Poslušnost vjere koja garantira valjanost minimalna je i ujedno polazišna točka koja predstavlja poziv za evangelizaciju koja čini živom i plodnom skrivenu vjeru.

Mogućnost da se postigne punina ženidbenog života ima veću vjerojatnost kod vjernika kod kojih je vjera živa i zrela u odnosu na one koji jedva imaju nužnu minimalnu nakanu. Zbog svega rečenog vrlo je važno osigurati adekvatnu pripravu tijekom različitih etapa i

sa sadržajem koji djeluje bilo na sakramentalni aspekt, bilo na naravni aspekt ženidbe. Bitno je pružiti ozbiljnu brigu vjernicima koji slave ženidbu kako ne bi posustali pod utjecajem krize koja danas prati obitelj, a koju papa Franjo opisuje u svojoj enciklici *Evangelii gaudium* u brojevima 66 i 67.

U obitelji, temeljnoj stanici društva i Crkve, kao i u društvenim zajednicama, na očiti način manifestira se kriza osobnih odnosa i vjerskog života. Individualizam i gubitak vjerske prakse štete i iskrivljuju sliku ženidbe i obitelji. Brak se danas vrlo često promatra kao puki oblik zadovoljenja koji svatko može mijenjati po vlastitim mjerilima, stoga je nužna obnova obiteljskih odnosa koji će pozitivno utjecati i na društveni ambijent i na sliku braka i obitelji u društvu.

Očigledno je da rješenje ne treba tražiti u elitizmu nego u evangelizaciji. Naime, elitizam bi doveo do toga da bi se dopustilo slavljenje ženidbe samo onim kršćenicima koji su posebno pripremljeni i upoznati s učincima sakramenta, dok veliki dio krštenika, koji nije dostatno pripremljen, ne bi mogao koristiti svoje pravo na sklapanje ženidbe. Možemo zaključiti kako izazov leži u pripravi za ženidbu, kao i u postženidbenom pastoralu koje papa Franjo konstantno ističe bilo u svojim govorima, bilo u dokumentima. Dakle, potrebna je ozbiljna priprema koja će dostatno pripremiti zaručnike za sakrament ženidbe i tako postati sredstvo protiv sve većeg broja ništavnih brakova. Samo ozbiljna priprema daje mogućnost da vjernici odgovore zrelo na svoj ženidbeni poziv, da ga žive u skladu s vjerom i da na taj način obitelj postane i bude plodan put evangelizacije.

THE ABSENCE OF FAITH AND MARRIAGE CONSENT

Summary

This article deals with difficulties related to the validity of celebrations of the sacrament of marriage. By virtue of the traditional doctrine on the inseparability of marital contract and marital sacrament, our aim is to explain the importance of faith and proper intentions and to show the different approaches related to the question of which type of intentions are necessary if a marriage is to be celebrated in a valid way.

*Through various Church documents, we seek to provide an overview of the difficulties related to the relationship between faith, proper intention and valid celebration of the sacrament of marriage. The documents of the International Theological Commission and the Synods of Bishops from 1980, together with John Paul II's exhortation *Familiaris consortion* are analyzed. We also describe the tendency of the Roman Rota's juridical practice on the exclusion of sacramentality as an autonomous element in the annulment of a marriage. Language that defines the exclusion of*

sacramentality on the basis of lack of faith on the part of spouses as an autonomous element in the annulment is highlighted. The article also deals with Relatio Synodi n. 48, which directly emphasizes the importance of faith for the valid celebration of the sacrament of marriage. The final part of this article focuses on Pope Benedict XVI's and Pope Francis's addresses to the members of the tribunal of the Roman Rota from 2013 to 2017, dealing specifically with the faith and consent of spouses.

Key words: *marriage, consent, sacrament, contract, personal faith, proper intention, juridical praxis.*

Translation: Pavle Mijović and Kevin Sullivan